

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2025]

Mehmet ŞAHİN

<https://orcid.org/0000-0002-2548-211X>

Doç. Dr.

mehmetsahin@akdeniz.edu.tr

Akdeniz Üniversitesi

<https://ror.org/01m59r132>

İlahiyat Fakültesi

Türk İslam Edebiyatı Bölümü

Mehmet Akif'te Firavun İmgesi: "Firavun ile Yüz Yüze" Şiiri Analizi

The Image of Pharaoh in Mehmet Akif: An Analysis of the Poem "Face to Face with Pharaoh"

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 30.01.2025

Kabul Tarihi | Date Accepted: 01.03.2025

Yayın Tarihi | Date Published: 20.03.2025

Atıf | Citation

Şahin, M. (2024). Mehmet Akif'te Firavun İmgesi: "Firavun İle Yüz Yüze" Şiiri Analizi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(1), 479-498. <https://doi.org/10.34083/akaded.1630198>

Şahin, M. (2024). The Image on Pharaoh in Mehme Akif: An Analysis of the Poem "Face to Face with Pharaoh". *Journal of Academic Language and Literature*, 9(1), 479-498. <https://doi.org/10.34083/akaded.1630198>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright & License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Mehmet ŞAHİN | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Bu çalışma, Mehmet Akif Ersoy'un "Firavun ile Yüz Yüze" şiirini edebî sanatlar, üslup özellikleri ve tematik açıdan incelemektedir. Çalışma, metin analizi ve yakın okuma yöntemleriyle şiiri çözümlenmektedir. Şiirde üç temel izlek öne çıkar: İktidarın geçici doğası, kibirli yönetimin sonuçları ve ilahi adaletin kaçınılmazlığı. Firavun'un mezar odasındaki karşılaşma, insanın kibir ve zulüm dolu ihtiraslarının sonuçsuzluğunu gözler önüne seren bir alegoriye dönüştürülmüştür. Şiirde mekânsal sembolizm güçlüdür: Nil Nehri hayatın ve medeniyetin akışını, piramitler insanın ölümsüzlük arzusunu ve kibrini, mezar odası ise insanın son durağını ve bütün ihtirasların sonuçsuzluğunu sembolize eder. Şiirin yapısal özellikleri, edebî sanatları ve üslup katmanlarının sistematik bir şekilde analiz edildiği araştırmada üç aşamalı bir inceleme yöntemi izlenmiştir. İlk aşamada yapısal analiz gerçekleştirilmiş, şiirin teknik özellikleri (vezin, kafiye düzeni, nazım biçimi) incelenmiştir. İkinci aşamada edebî sanatların tespiti ve sınıflandırılması yapılmış, teşbih, istiare, tezat, teşhis, mübalağa, tenasüp ve istifham sanatlarının kullanımı örneklerle analiz edilmiştir. Son aşamada ise üslup incelemesi yapılarak betimleyici, eleştirel, dramatik, hitabet, ironik, didaktik ve realist üslup özellikleri belirlenmiştir. Üslup özelliklerinde ise betimleyici ve eleştirel anlatımın ön plana çıktığı belirlenmiştir. Çalışma, Mehmet Akif'in şiirinde edebî sanatları ve farklı üslup özelliklerini başarıyla kullanarak tarihsel bir olay üzerinden evrensel temalara ulaştığını ortaya koyup koymadığını tespit etmeye yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam edebiyatı, Mehmet Akif Ersoy, Firavun ile Yüz Yüze, Alegorik eleştiri, Üslup analizi.

Abstract

This study analyses Mehmet Akif Ersoy's poem 'Face to Face with Pharaoh' in terms of literary arts, stylistic features and thematic aspects. The study analyses the poem through textual analysis and close reading. Three main themes stand out in the poem: The transient nature of power, the consequences of arrogant rule and the inevitability of divine justice. The encounter in Pharaoh's burial chamber is transformed into an allegory that reveals the futility of human arrogance and cruel ambitions. Spatial symbolism is strong in the poem: The Nile River symbolises the flow of life and civilisation, the pyramids symbolise man's desire for immortality and arrogance, and the burial chamber symbolises man's final destination and the fruitlessness of all ambitions. In the research, in which the structural features, literary arts and stylistic layers of the poem are systematically analysed, a three-stage analysis method is followed. In the first stage, structural analysis was carried out and the technical features of the poem (meter, rhyme scheme, verse form) were analysed. In the second stage, literary arts were identified and classified, and the use of metaphor, simile, allegory, contrast, diagnosis, exaggeration, tenasüp, and resignation were analysed with examples. In the last stage, descriptive, critical, dramatic, rhetorical, ironic, didactic and realist style features were determined by analysing the style. It was determined that descriptive and critical narration came to the fore in the stylistic features. The study aims to determine whether Mehmet Akif has successfully used literary arts and different stylistic features in his poetry to reach universal themes through a historical event.

Keywords: Turkish Islamic literature, Mehmet Akif Ersoy, Face to Face with Pharaoh, Allegorical criticism, Stylistic analysis.

Giriş

Mehmet Akif Ersoy, Mısır'da Nil Nehri üzerinde tarihî bir yolculuğa çıkar. Sakin sular üzerinde ve güneşli bir havada başlayan seyahat, kadim Mısır medeniyetinin kalıntılarına doğru ilerler. Yolculuk esnasında görkemli Karnak tapınakları ve Teb şehrinin harabeleri arasından geçen şair, bu kadim yapıların hem ihtişamını hem de çöküşünü gözlemler. Yolculuğun devamında Vadi-i Mülûk'a ulaşan Akif ve beraberindekiler, İkinci Amnofis Firavun'un mezar odasına girerler. Tehlikelerle dolu karanlık geçitlerden geçerek ulaştıkları bu odada, bir zamanlar kendini ilah ilan eden, halka zulmeden ve devasa yapılar inşa ettiren firavunun mumyalanmış bedeniyle karşılaşır. Akif, firavunun çürümüş bedenini görünce derin bir tefekküre dalar. Vaktiyle yeryüzünde dehşet saçan, kendisine tapınılan bu hükümdarın şimdiki acınası durumu karşısında ibretlik düşüncelere kapılır. Şair, firavunun zulmünü, halkın çektiği acıları, dökülen kanları ve gözyaşlarını düşünerek bu tarihî karşılaşmayı "*Firavun ile Yüz Yüze*" şiirinde ölümsüzleştirir.

Akif'in "*Firavun ile Yüz Yüze*"¹ şiiri, yüzeysel bir gezi anlatısının çok ötesinde, içinde alegorik ve politik katmanlar barındıran bir eserdir. Mısır'daki piramitler ve Firavun'un mumyası üzerinden kurgulanan bu şiir, despotizmin ve istibdat rejimlerinin güçlü bir eleştirisi niteliğindedir. Şair, tarihsel bir örneği ustaca kullanarak evrensel bir mesaja ulaşmaktadır. Bu çok yönlü manzumenin analizine geçmeden önce, şiirin teknik özelliklerine ve yazılış sürecine bakmak yerinde olacaktır. Bu bağlamda şiirin biçimsel özellikleri ve tarihsel arka planı, onun alegorik ve politik katmanlarını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Akif'in "*Firavun ile Yüz Yüze*" (Ersoy, 1987, 443-446) şiiri, *Safahat*'ın son kitabı olan *Gölgeler*'de yer almaktadır. 1933 yılında Kahire'de müstakilen basılan *Gölgeler*'deki bu manzûme, Akif'in uzun şiirlerinden biridir. 28 Aralık 1923 tarihinde Hilvan'da kaleme alınan bu şiir, toplam 216 mısradan oluşmakta olup, ilk olarak 25 Aralık 1924 tarihinde *Sebîlürreşâd* dergisinde okuyucuyla buluşmuştur. Şiir, Abbas Halim Paşa'nın eşi olan Fahrunnisâ Emîre Hadîce'ye ithaf edilmiştir. Bu ithafın özel bir anlamı vardır, zira Emîre Hadîce Hanımefendi, Akif'in Mısır'daki ikameti sırasında kendisine önemli desteklerde bulunmuş, şairin Mısır günlerini kolaylaştıran isimlerden biri olmuştur (Çağlar, 2022, 136; Atay, 2022, 120).

Akif'in "*Firavun ile Yüz Yüze*" şiiri, teknik açıdan klasik Türk şiirinin aruz geleneğini modern bir anlatımla birleştiren önemli bir eserdir. Aruzun "Müctes" bahrinde yazılan şiir, "*mefâilün/feilâtün/mefâilün/feilün*" kalıbını kullanmaktadır. Bu vezin kalıbı, şiire hem akıcılık hem de ciddiyet kazandırmış, özellikle tasvirlerde ve felsefi düşüncelerin aktarımında şaire geniş bir hareket alanı sunmuştur. Bu vezin kullanımını "*Adâletin ne şehâmetli bir tecellîsi/Şu leş görür gibi görmek İkinci Amnofis'i*" dizelerinde açıkça görebiliriz. Benzer şekilde "*Sığındı mumyaya ciyfen, yegâne şâheserin/Fakat, sığındı mı*

¹ *Sebîlürreşâd*, 25 Kanun-ı evvel 1340/25 Aralık 1924, C.25, S. 621, s.55-56; *Tevhid-i Efkâr*, 20 Kanun-ı evvel 1340/ 20 Aralık 1924; *Servet-i Fünun*, 25 Kanun-ı evvel 1340/ 25 Aralık 1924, C. 25, n. 631, s. 97.

gufrâna rûh-u derbederin" ve "Bu çehre miydi ki titrirdi karşısında zemin/Bunun mu handesi âfâka tarh ederdi enin" dizeleri de bu vezin kalıbının başarılı örneklerindedir.

Mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınan şiir, sistemli bir kafiye düzenine sahiptir. Her beyit kendi içinde kafiyeli olup, aa/bb/cc şeklinde ilerleyen bir yapı gösterir. Bu düzenli kafiye örgüsünü tecellisi/Amnofis'i, şâheserin/derbederin, perdesini/sesini, zemin/enin, cesedin/örtemedin gibi örneklerde net bir şekilde görebiliriz. Akif'in mesnevi nazım biçimini tercih etmesi, eserin içeriğiyle mükemmel bir uyum sağlar. Bu nazım biçimi, uzun soluklu anlatımlara imkân vermesiyle bilinir ve şaire geniş bir ifade alanı sunar. Özellikle hikâye etme ve betimleme yapma kolaylığı, felsefi düşünceleri aktarma imkânı ve didaktik unsurları işleme esnekliği açısından önem taşır. Şair bu nazım biçiminin sunduğu imkânları ustaca kullanarak Mısır gezisini canlı tablolar halinde aktarır, tarihî yapıları detaylı bir şekilde betimler, Firavun'un mezarı ve mumyası üzerine derin tasvirler yapar ve felsefi düşüncelerini akıcı bir üslupla paylaşır. Bu sayede okuyucuya hem görsel hem düşünsel bir zenginlik sunar. Şair bu vesileyle hem şiirin estetik değerini yükseltmiş hem de anlatım gücünü artırmıştır.

Şiiri; Ahmet Yıldız dinler tarihi çerçevesinden (Yıldız, 2022, 179-197), Yeşim Çağlar dil ve üslup yönünden (Çağlar, 2022, 133-149), Şevkiye Kazan Nas firavunların zulmünü ve yanlış bekâ anlayışını eleştiren, tarihî bir gezi üzerinden insanlık ve ahlâk sorgulaması yapan bir eser olmak bakımından incelemiştir (Nas, 2013, 97-98). Sezai Karakoç ise, Mehmet Akif'in şiirlerini metafizik ve tasavvufi bir perspektiften ele almıştır. Karakoç, Akif'in Mısır'da yazdığı şiirlerde fanilik, ölümün gölgesi ve zamandan kopuş temalarını vurgulamış; bu şiirlerin, tasavvufla bir avunuş ve mutlak gerçekliğe yönelik içerdiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Akif'in faniliğe sosyal açıdan yaklaştığını, zulmün ebedileşemeyeceğini ve sonsuzluğun ancak dinle kavranabileceğini belirterek onun şiirlerinde sosyal ve ahlâkî bir derinlik gördüğünü dile getirmiştir (Karakoç, 2011, 43). Fazıl Gökçek, "Firavun ile Yüz Yüze" şiirini, Mehmet Akif'in diğer şiirlerinden farklı olarak felsefi bir nitelik taşıyan ve dış dünyaya dönük bir bakış açısı sunan bir eser olarak değerlendirmiştir. Gökçek, bu dönemdeki diğer şiirlerde Akif'i daha çok kendi iç dünyasına yönelmiş ve karamsar bir ruh hali içinde görürken, bu şiiri toplumsal bir perspektif ve farklı bir yaklaşım olarak ele almıştır (Gökçek, 2014, 18). Mehmet Narlı ise geleneksel Firavun anlatısını yeniden ele alarak zulmün, inkârın ve hırsın sembolü olan bir hikâyeyi yeniden kurgulayan bir eser olarak değerlendirmiştir. Narlı'ya göre, şair okuru bir yolculuğa davet eder ve bu yolculuk sırasında Firavun'un kibri, tanrılık iddiası ve insanlığa yaptığı zulmün geçiciliğini vurgular. Şairin amacı, insanlığın bu hikâyeden yeniden ders almasını sağlamak ve insanoğlunun hayatında sürekli tekrar eden ahlaki zaafılara dikkat çekmektir (Narlı, 2012, 27).

Metnin alegorik yapısı ve evrensel mesajları üzerine yoğunlaşan bu çalışma, Âkif'in şiirini geleneksel literatür incelemelerinden ayrışan bir perspektifle ele almaktadır. Daha önce yapılan dinler tarihi ve metafizik izahların ötesine geçilerek, eserin sembolik ve tematik katmanlarına ve şairin özgün üslubuna odaklanılmaktadır. Şairin alegorik ve eleştirel anlatım tarzı, insani değerlerin edebi düzlemde tezahüründe temel bir araç işlevi

görmektedir. Bu özgün üslubun analitik bir yaklaşımla incelenmesi, onun sanatsal dünya görüşünü ve düşünsel derinliğini etkili bir biçimde aydınlatmayı amaçlamaktadır. Şiirin tematik kompozisyonunu oluşturan yoğun sembolizm ve zengin metafor kullanımı, metnin edebi niteliklerini dikkate değer ölçüde pekiştiren vazgeçilmez unsurlardır. Bu araştırma, eseri hem biçimsel hem de içeriksel boyutlarıyla bütüncül bir değerlendirmeye tabi tutarak, Âkif'in şiir sanatındaki seçkin konumunu açık bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir.

2. Edebî Sanatlar

Akif, manzumelerinde edebî sanatları büyük bir ustalıkla kullanarak şiirlerine çok boyutlu bir anlam derinliği kazandırmıştır. Bu sanatsal öğelerin kullanımı iki temel amaca hizmet eder: Anlamı güçlendirmek ve pekiştirmek, aynı zamanda etkileyici bir şiirsel atmosfer oluşturmak. Anlam zenginliği sağlayan sanatların başında tezatlar gelir. Akif, karşıt kavramları ustaca kullanarak okuyucunun zihninde çarpıcı imgeler oluşturur. Betimlemeler yoluyla canlı ve detaylı tasvirler sunar, hiciv sanatıyla ise toplumsal eleştirilerini keskin bir dille ifade eder. Ahenk ve ritim oluşturan sanatlar açısından bakıldığında, şairin özellikle ikilemeleri ustalıkla kullandığı görülür. Söz tekrarlarıyla sağlanan vurgu, şiirin müzikalitesini artırır. Aliterasyon yoluyla ses tekrarları yaparak şiirsel ahengi güçlendirir. Soru cümleleriyle okuyucuyu düşünmeye sevk eden bir üslup benimser. Bütün bu sanatsal unsurlar, Akif'in şiirlerinde birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde yer alır. Şair, bu sayede hem estetik açıdan güçlü hem de düşünsel derinliği olan eserler ortaya koyarak okuyucuyu hem duygusal hem de zihinsel bir yolculuğa çıkarır. Şairin bu üslubu onun edebî dehasının en belirgin göstergesidir. Bu kapsamda şiirde öne çıkan edebî sanatları şu şekilde değerlendirebiliriz:

2.1. Teşbih (Benzetme)

Teşbih, bir varlık ya da kavramın, benzerlik yönleri açısından başka bir varlık veya kavrama benzetilmesi sanatıdır. Teşbih, edebî eserlerde soyut kavramları somutlaştırmak, anlatımı güçlendirmek ve okuyucunun hayal gücünü harekete geçirmek için kullanılır (Özönlü, 2001, 105). Şair, teşbih sanatını kullanarak şiirinde güçlü ve çarpıcı imgeler yaratmıştır. Örneğin, "*Fakat, bu Nil-i Mübarek mezar kadar hissiz*" teşbihinde Nil Nehri, tarihe tanıklık etmesine rağmen zulme ve acılara duyarsız kalışıyla "mezar kadar hissiz" olarak tanımlanmıştır. Bu teşbihle, Nil'in sessizliği ve kayıtsızlığı, bir mezarın hareketsiz ve duygusuz yapısına benzetilmiştir. "*Zehirli ot gibi fıskırdı heykelin, yer yer*" mısrasında ise Firavun'un anıtı, insanlık için zararlı ve tehdit edici bir unsur olarak tasvir edilmiştir. Burada şair, Firavun'un anıtını zehirli bitkiye benzeterek onun ölümünden sonra bile bıraktığı olumsuz mirasa dikkat çekmiştir. Ayrıca, hurâfeler "*ecinni ordusu şeklinde bin hurâfe dolu*" mısrayla betimlenmiş, insanların batıl inançlarının korkutucu ve yıkıcı etkisi cin ordusuna benzetilmiştir. "*Birer siyah uçurum gürleyen, çakan gözler*" ifadesiyle de gözler, derin, gizemli ve ürpertici bir uçuruma benzetilmiş, Firavun'un geçmişteki dehşet saçan otoritesi bu imgelerle vurgulanmıştır. "*Kireç yakılmaya mahsus ocakların bir eşi/Kürek kürek saçıyor küllenip duran güneşi!*" dizelerinde güneş, kireç ocaklarına benzetilerek yakıcı ve kavurucu etkisi ön plana çıkarılır. Kireç ocaklarının külleriyle

karışık dumanı andıran güneş ışınları, çölün zorlu ve tahammül edilmez sıcaklığını hissettirir. Bu benzetme, güneşin yaşam kaynağı olmaktan ziyade, yakıcı ve tüketici bir güç olarak algılanmasına yol açar. *"Kovanda hapsedilen bir yığın ateşböceği/Delip halâs olayım, der, bu sermedi geceyi!"* dizelerinde tapınak içindeki ışıklar, kovanda hapsedilmiş ateşböceklerine benzetilmektedir. Ateşböceklerinin çaresiz çırpınışları ve karanlığı delme isteği, tapınaktaki loş ve gizemli atmosferi aydınlatma çabası olarak yorumlanabilir. Bu teşbih, ışığın yetersizliğini ve karanlığın baskınlığını vurgularken, aynı zamanda umutsuz bir çabayı da ima eder. Bu teşbihler, şairin, soyut kavramları somutlaştırarak okuyucunun hayal gücünü harekete geçirme becerisini göstermektedir.

2.2. İstiare (Metafor)

İstiare, edebiyatımızda en sık kullanılan sanatsal anlatım tekniklerinden biridir. Bir varlık veya kavramın, benzediği başka bir unsurun adıyla anlatılması esasına dayanır. Teşbihin benzetme edatı olmadan yapılan şekli olarak da tanımlanabilir. Bu yönüyle, benzetmenin daha güçlü ve etkili bir biçimi olarak karşımıza çıkar. İstiare en temelde iki şekilde ortaya çıkar: Açık istiare ve kapalı istiare. Açık istiarede yalnızca benzetilen öge kullanılırken, kapalı istiarede sadece benzeyen öge yer alır. Bu ayrım, anlatımın gücünü ve etkisini belirleyen önemli bir unsurdur. Bu sanatsal teknik, edebî metinlerde soyut kavramları somutlaştırarak anlatımı zenginleştirir. İstiaresinin bu özelliği, onu edebî metinlerde vazgeçilmez bir anlatım aracı haline getirir (Coşkun, 2006, 52-52). Şiirde de istiareler, soyut kavramları somut imgelerle buluşturarak şiirin anlam derinliğini artıran güçlü araçlar olarak karşımıza çıkar. Şair, *"Güneş çocuk; yoracak hâli yok, sular durgun"* mısraında *"Güneş çocuk"* ifadesiyle güneşin başlangıçtaki masumiyetini, enerjisini ve canlılığını temsil ederken, şiirin ilerleyen bölümlerinde güneşin *"yaramaz"* ve *"pek yaramaz"* olarak nitelendirilmesi, istiare yoluyla güneşin yıkıcı ve acımasız yönünün de vurgulandığını gösterir. Başlangıçta sevimli bir çocuk gibi görünen güneş, şiirin sonunda acımasız bir güce dönüşür. *"Harabeler sökedursun, yavaş yavaş, artık"* dizisinde harabelerin *"sökmek"* fiiliyle ifade edilmesi, onlara canlılık özelliği yükleyerek istiare yapıldığını gösterir. Harabelerin yavaş yavaş belirmesi, sanki topraktan sökülüyormuş gibi tasvir edilir. Bu istiare, harabelerin uzun zamandır toprak altında gizli kaldığını ve yavaşça gün yüzüne çıktığını vurgular. Aynı zamanda, harabelerin geçmişin izlerini taşıyan canlı tanıklar gibi konuşmaya başladığı fikrini de uyandırır. *"Ölüm saçarken o şimşekli gözler âfâka"* mısraında Firavun'un gözleri, *"şimşekli gözler"* ifadesiyle istiare yoluyla güç ve korku sembolü haline getirilir. Şimşeklerin ani ve yıkıcı gücü ile Firavun'un bakışlarının korkutucu ve emredici etkisi arasında kurulan benzerlik, Firavun'un otoritesini ve zalimliğini vurgular. *"Ölüm saçmak"* ifadesi ise, Firavun'un gücünün ve bakışlarının ölümcül sonuçlar doğurabileceğini ima eder. *"Fezâda alnını çatmış bu sermedî ehlam"* dizisinde ehramlar (piramitler), *"alnını çatmış"* ifadesiyle kişileştirilerek istiare yapılmıştır. Alın çatmak, kızgınlık, öfke veya tehdit ifadesidir. Ehramların gökyüzüne doğru yükselen heybetli yapıları ve yüzyıllardır ayakta duruşları, sanki zamana meydan okur gibi *"alnını çatmış"* bir şekilde tasvir edilir. Bu istiare, ehramların sadece mimari yapılar olmaktan öte, geçmişin ihtişamını ve gücünü temsil eden canlı varlıklar gibi algılanmasına yol açar. *"Semayı altına sermiş, derin derin uyuyor"* diyerek Nil'i insan gibi

tasvir eden şair, nehrin hareketsizliğini ve geçici huzurunu işler. Firavun'un heykelinin "zehirli ot gibi fişkırması", onun zulüm dolu mirasını zararlı bir bitki metaforuyla somutlaştırırken, "dumanlı beynini sardıkça" ifadesi, Firavun'un kibir ve bencillik dolu düşüncelerini bulanık bir duman metaforuyla ifade eder. "Cehennemdi yerde kabusu" ile Firavun'un insanlık için bir korku ve dehşet kaynağı olduğunu vurgulayan şair, "sütunların küskün ihtişamı" ifadesiyle de geçmişteki görkemin zamanla kayboluşuna dikkat çeker. Şiirdeki bu istiareler, şairin soyut kavramları etkileyici bir görsellikle somutlaştırma yeteneğini ortaya koyarken, şiirin alegorik yapısını ve toplumsal eleştirisini güçlendirmektedir.

2.3. Tezat (Karşıtlık)

Tezat, birbiriyle zıt anlamlar taşıyan kavramların veya ifadelerin yan yana kullanılmasıyla düşünceyi daha etkili ve çarpıcı kılmayı amaçlayan bir edebî sanattır (Saraç, 2010, 163). Şair, Firavun'un hayatı ve ölümü arasındaki zıtlıkları, zulüm ve adalet arasındaki çatışmaları ustalıkla işlemiştir. "*Hayatın ayrı felaket, memâtin ayrı belâ*" ifadesi, Firavun'un hem yaşamının hem de ölümünün acılarla dolu olduğunu belirterek hayat ve ölüm arasındaki tezadı vurgular. "*Bu çehre miydi ki titrerdi karşısında zemin?*" dizesiyle Firavun'un geçmişteki korkutucu otoritesinin, bugün çürümüş bir bedene dönüşmesi arasındaki zıtlık ortaya konur. Nil Nehri'nin "*huzur içinde, ninniler duyar gibi uyuması*" ile "*sevâhili boğarak felaket getirmesi*", doğanın hem sakin hem de yıkıcı olabileceğini ifade eden bir başka tezat örneğidir. "*Açıktaki mumyası hâlâ dağılmayan bedeni*" ile onun aslında "bir leş" hâline gelmiş olması, Firavun'un ölümsüzlük arzusunun anlamsızlığını gözler önüne serer. Şair, bu tezatlar aracılığıyla güç, zayıflık, kibir ve adalet gibi temaları etkileyici bir şekilde işlerken, insanlığın geçici ihtişamına karşı ilahi adaletin kaçınılmazlığını vurgular.

Biçimsel açıdan da şiir, ses ve söyleyiş düzeyinde ustaca kurgulanmış karşıtlıklar barındırır. Sert ve yumuşak seslerin, uzun ve kısa cümlelerin, açık ve kapalı imgelerin dengeli kullanımı, eserin estetik değerini artırırken anlamsal katmanlarını da pekiştirir. Şiirdeki bu karşıtlıklar ağı, şiirin vermek istediği evrensel mesajı güçlendirirken, okuyucuyu düşünsel bir yolculuğa çıkarır. Akif'in ustalığı, bu karşıtlıkları şiirin dokusuna ustaca yerleştirmesinde yatar ki, her okumada yeni anlam katmanları keşfetmek mümkün hale gelir.

2.4. Teşhis (Kişileştirme)

Teşhis, insana özgü duygu, düşünce veya davranışların insan dışındaki varlık, kavram veya olaylara atfedilmesi sanattır. Bu edebî sanat, soyut veya cansız varlıkları somutlaştırarak onlara bir canlılık ve hareket kazandırır (Kocakaplan, 1992, 175). Şair bu sanatla, doğa ve tarihi mekanlara canlılık ve duygusallık kazandırarak şiirin atmosferini daha etkileyici hale getirmiştir. Örneğin; "*Huzûr içinde, sanırsın ki ninniler duyuyor/Semâyi altına sermiş, derin derin uyuyor!*" dizesinde Nil Nehri, uyuyan ve ninniler duyan bir insan gibi kişileştirilmiştir. Bu teşhis, nehrin dinginliğini ve huzurlu görünümünü vurgularken, aynı zamanda derin bir uykuya dalmış gibi gizemli ve

anlaşılmaz bir varlık olduğu izlenimini yaratır. Semayı altına sermesi, nehrin büyüklüğünü ve kapsayıcılığını simgelerken, derin derin uyuması, geçmişin sırlarını içinde saklayan sessiz ve derin yapısını vurgular. "*Fakat, bu Nil-i Mübarek mezar kadar hissiz*" ifadesiyle Nil nehri duygusuzlaştırılır; bu kişileştirme, nehrin asırlar boyunca tanık olduğu zulümlere karşı kayıtsızlığını vurgular. "*Bugün, sütunlarının küskün ihtişamıyla/Ser-nigûn oluvermiş, aman bakın Nil'e!*" ifadesiyle sütunlar, "küskün" ve "ser-nigûn" kelimeleriyle ifade edilerek kişileştirilmiştir. Küskünlük, hayal kırıklığı, üzüntü ve öfke gibi duyguları ifade eder. Sütunların ihtişamlı ancak küskün duruşları, geçmişin görkemli günlerinin ardından gelen yıkımı ve çöküşü simgeler. "Ser-nigûn olmak" (baş aşağı düşmek) ifadesi ise, sütunların gururlu duruşlarının sona erdiğini ve alçakgönüllülüğe mecbur kaldıklarını ima eder. Bu teşhis, harabelerin sadece cansız taş yığınları olmaktan öte, geçmişin acılarını ve hüsrانlarını yaşayan canlı varlıklar gibi algılanmasına yol açar. "*Sermediyyeti hâlâ sayıklayan âsâr*" dizesinde tarihî kalıntılar, geçmişin sonsuzluğunu sayıklayan hasta insanlar gibi tasvir edilir; bu, eserlerin geçmiş ihtişamlarını unutamayışlarını çarpıcı bir şekilde anlatır. "*Evet, murâkabe hâlinde bir sükût-ı mehîb/Çıkıp harâbe-i edvâra yaslanan bu hatîb.*" Dizesinde ise ehram, "hatîb" (hatip) kelimesiyle kişileştirilerek, sessiz bir şekilde geçmişin derslerini veren bilge bir varlık olarak tasvir edilir. "Murâkabe hâlinde sükût" (derin düşünceye dalmış sessizlik) ifadesi, ehramın sadece heybetli bir yapı olmaktan öte, derin anlamlar taşıyan ve sessizce öğütler veren bir varlık olduğunu vurgular. "*Harâbe-i edvâra yaslanan hatîb*" ifadesi ise, ehramın geçmişin yıkıntılara dayanarak, geçmişten dersler çıkaran ve geleceğe ışık tutan bir rehber gibi olduğunu ima eder. Şair bu teşhislerle yalnızca cansız varlıklara hayat vermekle kalmaz, aynı zamanda Firavun'un kibir ve zulmüne karşı sessiz kalan tabiatın ve tarihin tanıklığını da etkileyici bir şekilde aktarır. Bu kişileştirmeler, okuyucunun zihninde canlı tablolar oluşturarak şiirin dramatik etkisini güçlendirir ve tarihsel eleştiriyi daha etkili bir biçimde sunar. Mehmet Akif'in bu edebî sanatı kullanmadaki ustalığı, şiirin hem estetik değerini hem de mesajının gücünü artırır; okuyucuya sadece bir hikâye anlatmakla kalmaz, aynı zamanda tarihsel bir hesaplaşmanın tanığı olma fırsatı da sunar.

2.5. Mübalağa (Abartma)

Mübalağa sanatı, bir durumu, olayı veya niteliği olduğundan çok daha abartılı bir şekilde anlatmak için kullanılan edebî sanattır (Saraç, 2001, 198). Akif, mübalağa sanatını etkileyici bir şekilde kullanarak, olayları, durumları veya özellikleri olduğundan daha büyük veya daha küçük göstererek okuyucunun dikkatini çekmeyi başarır. Örneğin, "*Cehennem dibi buymuş, deyip tekerlenecek*" dizesinde mezar odasının altındaki kuyunun derinliği cehennem dibine benzetilerek abartılmıştır. "*Bu Firavun ki, civârından ürküyordu beşer*" dizesinde Firavun'un korkunçluğu öyle abartılmıştır ki tüm insanlığın onun yakınından bile ürktüğü söylenir. "*Saçıp savurduğun enfâs-ı ömrünün, lâkin*" dizesinde Firavun'un ömrünü boşa harcaması, nefeslerini saçıp savurma derecesinde abartılı bir şekilde anlatılmıştır. "*Ne hânümanları yktın yıkılmadan şuraya?*" dizesinde Firavun'un yıktığı yuvaların sayısı mübalağalı bir şekilde ifade edilmiştir. "*Dumanlı beynini sardıkça, artık efrada*" ifadesinde Firavun'un kibir ve gururu, beynini saran bir dumana benzetilerek abartılı bir şekilde tasvir edilmiştir. "*Zemîne sığmadı bir*

türlü, korkarım, cesedin" dizesinde Firavun'un kibrinin büyüklüğü, cesedinin yeryüzüne sığmaması şeklinde mübalağalı bir anlatımla verilmiştir. "Harâb emellerin enkâzı savrulur şurada/Yıkık sarayları çiğner geçer nigâh arada" dizesinde harabelerin "harâb emellerin enkâzı" olarak nitelendirilmesi ve "yıkık sarayları çiğner geçer nigâh" şeklinde tasvir edilmesi, yıkımın ve çöküşün kapsamını abartılı bir şekilde vurgular. Emellerin harabe olması, sadece binaların değil, aynı zamanda hayallerin, umutların ve hedeflerin de yıkıldığını ima eder. "Yıkık sarayları çiğner geçer nigâh" ifadesi ise, yıkımın o kadar büyük olduğunu ve her şeyi yerle bir ettiğini gösterir. Bu mübalağa, geçmişin ihtişamının yerini alan tam bir yıkım ve yok oluş manzarasını gözler önüne serer. "Bu Fir'avun ki, saraylar, sütunlar, âbideler/Bütün hayatını ezberletirdi âfâka" dizesinde, Firavun'un sarayları, sütunları ve abide yapılarının "bütün hayatını afaka ezberletmesi" mübalağası, Firavun'un gücünün ve etkisinin sınırlarını abartılı bir şekilde vurgular. Bu abartı, Firavun'un sadece kendi döneminde değil, gelecek nesiller üzerinde de kalıcı bir etki bırakmak istediğini ve kendi adını tarihe yazdırmak için büyük çaba sarf ettiğini ima eder. Şair, bu mübalağalarla Firavun'un zulmünü, kibrinin, bunların sonuçlarını daha çarpıcı bir şekilde ortaya koymuş, anlatımı güçlendirmiş ve şiirin etki gücünü artırmıştır.

2.6. Tenasüp (Uygunluk)

Tenasüp sanatı, aralarında anlam ilişkisi bulunan kelimelerin bir arada kullanılmasıyla oluşan ve metnin anlam bütünlüğünü güçlendiren bir edebî sanattır (Bilgegil, 1989, 276; Muallim Naci, 1990, 130). İncelenilen şiirde bu sanatın zengin örneklerini görmek mümkündür. Şiirde tarih ve arkeoloji kavram alanında "mumya, lahit, mezar, heykel, sütun, abide, harabe, mabet" kelimeleri, eski Mısır medeniyetini ve arkeolojik kazı alanlarını çağrıştıran birbiriyle ilişkili kelimeler olarak karşımıza çıkar. Coğrafi unsurlar açısından "Nil, vadi, kumsal, çöl, kaya, toprak" kelimeleri Mısır coğrafyasını betimleyen ve birbiriyle anlamca ilişkili sözcükler olarak kullanılmıştır. Mimari unsurlar bakımından "saray, sütun, duvar, ehram (piramit), mabet, abide" kelimeleri eski Mısır mimarisini yansıtan ve birbiriyle bağlantılı yapı unsurlarını temsil eder. Işık ve aydınlık kavram alanında "güneş, ziya, alev, parıldamak, ılık" kelimeleri aynı kavram alanına ait, birbirini tamamlayan sözcükler olarak dikkat çeker. Yıkım ve harabiyet kavram alanında ise "harabe, enkaz, yıkıntı, kırık dökük, pare pare" kelimeleri eskimiş ve yıkılmış yapıları betimleyen, birbiriyle ilişkili sözcükler olarak kullanılmıştır. Mehmet Akif, bu tenasüp örnekleriyle şiirde hem anlam bütünlüğü sağlamış hem de Mısır'ın tarihi dokusunu, coğrafi özelliklerini ve Firavun döneminden kalan yapıların durumunu etkileyici bir şekilde tasvir etmiştir. Bu sanat sayesinde okuyucu, şiirde betimlenen mekânı ve tarihsel atmosferi daha canlı bir şekilde zihninde canlandırabilmektedir.

2.7. İstifham (Soru Sorma)

İstifham sanatı, şiirde cevap beklemezsiniz, duyguları daha etkili bir şekilde ifade etmek için sorulan sorularla oluşturulan edebî sanattır (Coşkun, 2007:197). Manzumede Mehmet Akif, istifham sanatını özellikle Firavun'un kibrinin, zulmünü ve sonundaki düşüşünü vurgulamak için kullanmıştır. Örneğin, "Şu gördüğüm mü nihâyet, bu leş mi âkıbetin? / Bunun mu uğruna milyonla rûhu inlettin?" dizelerinde, Firavun'un

mumyalaşmış bedenini gören şair, onun acınası sonunu sorgulayarak zulmünün boşunalığını vurgular. "Ne hânümanları yıktın yıkılmadan şuraya?" sorusuyla Firavun'un zulmüyle yıktığı yuvaların hesabını sorar. "Nedir bu kokmuşa dünyâda olmadık tekrîm?" dizesinde, Firavun'un cesedine gösterilen aşırı saygıyı sorgulayarak eleştirir. "Niçin nasîbi değil rûhunun bu nâz ü nâim?" sorusuyla, bedene gösterilen özenin ruha gösterilmemesini sorgular. "Nedir düşündüğü, bilmem, o seyrelen sakalın?" dizesiyle Firavun'un mumyasının çürüyen görüntüsü üzerinden alaycı bir sorgulamaya gider. "Değer mi dağları tırnakla, dişle oydurarak, / İçinde bir leş için muhteşem saray kurmak?" dizeleriyle piramitlerin yapımı için harcanan emeğin gereksizliğini sorgular. Şair, bu istifhamlarla hem Firavun'un kibrini ve zulmünü eleştirir, hem de insanoğlunun fâniliğini vurgular. Bu sorular aslında cevap bekleyen sorular değil, okuyucuyu düşündürmeye ve derinden sarsmaya yönelik retorik sorulardır.

Bu şiir, edebî sanatlar açısından oldukça başarılı bir örnektir. Şair, teşbih, istiare, teşhis, mübalağa, istifham, tezat ve tenasüp gibi çeşitli sanatları ustaca kullanarak, okuyucuyu antik Mısır'ın gizemli ve hüznünlü atmosferine çekmeyi başarmıştır. Şiirdeki edebî sanatlar, metnin anlam derinliğini artırmakta, duygusal yoğunluğunu pekiştirmekte ve okuyucunun hayal gücünü harekete geçirmektedir.

3. Üslup

Edebî üslup, bir yazarın veya şairin duygu ve düşüncelerini ifade ederken kullandığı dil, anlatım ve ifade biçimidir. Üslup, yazarın kişisel anlatım tarzını yansıtarak onun eserlerine özgün bir kimlik kazandırır. Kelime seçimi, cümle yapısı, anlatım teknikleri, imgeler ve kullanılan edebî sanatlar, üslubun temel unsurlarını oluşturur. Edebî üslup, okuyucunun eseri algılayışını doğrudan etkileyen önemli bir faktördür (Çoban, 2004, 10; Aktaş, 1988, 17-18).

Şair, dil konusunda seçkin bir yaklaşım sergilemektedir. Kelime tercihlerinde hem klasik hem de modern şiir diline hakimiyet göze çarpar. Şiirde "sevâhil", "emvâc", "harîm-i zilâl", "mehîb", "âsâr", "ser-nigûn", "bitâb", "mâbed", "mâbûd", "nâ-mütenâhî", "müstahâse", "niğâh", "cevvi", "rüşd", "müz'ic", "fellâh", "sermedi", "makber", "muslim", "meneviş", "akabâtiyle", "tekmîl", "ber-tafsîl", "leâmet", "samîm-i yâd" gibi arkaik ve ağıdalı sözcüklerin kullanımı, metne törenselleşmiş ve vakur bir hava katmaktadır. Bu türden sözcükler, şiirin konusunu teşkil eden antik Mısır ve onun kalıntılarına uygun bir tarihi derinlik ve zamansızlık algısı yaratır. Aynı zamanda, bu kelimelerin seçimi, şairin entelektüel ve kültürel birikimini sergileme arzusunun da yansımasıdır. Ancak, şiirde sadece arkaik kelimeler değil, aynı zamanda günlük dile yakın ifadeler de yer almaktadır. "Güneş çocuk", "gelin gecikmeyelim", "oh, kurtulduk", "heyhat", "nasıl ki parçalamış: Her taraf çırılçıplak!", "aman bakın, ne perişan şu toprağın hâli" gibi ifadeler, anlatıma samimiyet ve doğallık katmaktadır. Bu dilsel çeşitlilik, şiirin sohbet havasında ilerlemesine olanak tanır ve okuyucuyu metne daha yakın hissettirir.

Şiirin üslubunda dikkat çeken bir diğer unsur, yoğun imgesel anlatım ve duygusal betimlemelerdir. Şair, Mısır coğrafyasını ve antik kalıntıları canlı ve etkileyici imgeler

aracılığıyla resmeder. Şiir, renk, ışık, gölge ve biçim üzerine kurulu zengin bir görsel dünya sunar. "Bağlı yelken", "durgun sular", "altına serilmiş sema", "kırık dökük sütunlar", "kopuk başlar", "kızıl perde", "mavi meneviş", "kırmızı benizli lahit", "siyah uçurum" gibi ifadeler, okuyucunun zihninde net ve canlı görüntüler oluşturur. Özellikle kontrast kullanımı, görsel imgelemi güçlendirir. "Kıpkızıl kaya" ve "zifir mi zifir bir belâli kan kuyusu" gibi zıt renk ve karanlık imgeleri, şiirin atmosferini daha da yoğunlaştırır. Şiirde sessizlik ve ses unsurları arasındaki gerilim etkileyici bir işitsel boyut yaratır. "Huzûr içinde, sanırsın ki ninniler duyuyor" dizesiyle başlayan sessizlik teması, "hây u hûy-ı medîdiyle inlemişti civâr", "gürleyen, çakan gözetir", "yetim iniltisi, ancak, kesilmeyen feryâd", "çıplak etlerin sesini", "yanık yüreklere sundun mu yâd-ı rahmetini" gibi dizelerle yerini acı, feryat ve ıstırap dolu seslere bırakır. Bu işitsel değişim, şiirin duygusal yoğunluğunu artırır ve okuyucuyu Mısır'ın acı dolu tarihine ortak eder. Şiirde hareket, dokunma ve fiziksel duyular da önemli bir yer tutar. "Nehri atlayarak yollansak", "kürekler işlesin", "zemin epey batıyor", "batar, çıkar, gideriz", "kürek kürek saçıyor güneşi", "adımda bir basamak var ki taştan oymuşlar" gibi ifadeler, yolculuk temasını ve fiziksel zorlukları vurgular. "Yanık kütüklere dönmüş, karın, kasık, el, ayak", "o etlerin ki alev püsküren sıcaklarda, Tüter dururdu, inen kırbacınla kalkar da!" gibi dizeler ise, acı ve işkenceyi dokunsal ve kinestetik duyularla hissettirir. Şiirin tonu genel olarak ciddi, melankolik ve düşünseldir. Şair, Mısır'ın antik kalıntıları üzerinden geçmişin ihtişamı ve bugünün yıkımı arasındaki karşıtlığı, insanlık tarihinin geçiciliği ve ebedi hüsrân temalarını işlerken, ağırbaşlı ve vakur bir ton kullanır. Ton zaman zaman eleştirel ve yargılayıcı bir hal alır; özellikle Firavun ve onun zalimliği karşısında şairin öfkesi ve kınaması belirginleşir. "*Nedir bu acz-i beşer karşısında hırs-ı beşer?*", "*Nasil ki parçalamış: Her taraf çırılçıplak*" Bu Fir'avun ki, cehennemdi yerde kâbüsu, Cehennem olmadan evvel vücûd-ı menhûsu" Ne intikâm-ı İlâhî, ne sermedi hüsrân!" gibi dizeler, bu eleştirel tonun örnekleridir. Ritim konusunda ise, şiir serbest vezinle yazılmış olsa da, içsel bir ritim ve ahenk hissedilir. Dizelerdeki ses tekrarları, uyaklar (seci), kelime vurguları ve duraklar, şiire müzikal bir hava katar. Özellikle uzun dizeler ve kısa dizeler arasındaki değişim, ritmin canlılığını ve akıcılığını sağlar. Şiirin ritmi, tonu destekler ve okuyucuyu metnin atmosferine daha kolay çekmesine yardımcı olur.

Şiir, birinci çoğul kişi ağzından anlatılmaktadır ("çözsek de", "yollansak", "gideriz", "yanaştık"). Bu anlatıcı, bir yolculuk grubu veya gezginler topluluğunu temsil eder. "Biz" anlatıcısı, Mısır coğrafyasını keşfeden, gözlemleyen ve yorumlayan bir konumdadır. Anlatıcının tutumu hem hayranlık hem de hüsrân doludur. Antik Mısır'ın ihtişamlı kalıntularına karşı saygı ve hayranlık duyarken, aynı zamanda yıkım, çöküş ve insanlık hırsının acı sonuçları karşısında melankoli ve tedirginlik hisseder. Şiirde anlatıcının düşünsel ve felsefi bir derinliği de vardır. Sadece betimleyici bir gözlemci olmakla kalmaz, aynı zamanda gördükleri üzerinden insanlık, hayat, ölüm, iktidar ve adalet gibi temel konularda derinlemesine düşünür. Firavun'un mumyası karşısında duyulan öfke, şaşkınlık ve acımayla karışık merak, anlatıcının bu felsefi tutumunu açıkça gösterir. Şiirin son bölümlerinde yer alan sorgulamalar ve öğütler, anlatıcının sadece bir gezgin değil, aynı zamanda bilge bir rehber gibi okuyucuya seslendiğini de gösterir. Akif'in söz varlığı,

halk diline hakimiyeti ve üslup özellikleri, bu şiiri Türk edebiyatının önemli şiirleri arasına yerleştirir. Şairin yalın dille derin anlamlar kurma becerisi, onun edebî kimliğinin temel özelliğidir. Bunu daha detaylı görebilmek için Akif'in şiirinde görülen üslup çeşitlerini incelemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda, öncelikle şairin en belirgin üslup özelliklerine değinebiliriz.

3.1. Betimleyici ve Realist Üslup

Mehmet Akif şiirinde betimleyici ve gerçekçi üslubu iç içe geçmiş bir şekilde kullanmıştır. Bu iki üslup özelliği, şairin gözlem gücünü ve tasvir yeteneğini ortaya koyarken, aynı zamanda gerçekliği olduğu gibi yansıtma çabasını da gösterir. Betimleyici üslup, yazarın gözlemlediği nesne, olay veya durumları okuyucunun zihninde canlandırarak şekilde ayrıntılı olarak tasvir etme biçimidir. Bu üslupta yazar, beş duyuya hitap eden ifadeler kullanarak görsel bir tablo oluşturur (Aktaş ve Gündüz, 2001, 89; Kantemir, 1991, 224).

Mehmet Akif'in kullandığı betimleyici üslup, şairin gözlem gücünü ve tasvir yeteneğini ortaya koyan önemli bir anlatım tekniğidir. Şair, öncelikle Nil Nehri ve çevresini tasvir ederken "Bütün sevâhili boğmuş" ve "Semâyı altına sermiş, derin derin uyuyor" gibi ifadelerle nehrin hem heybetini hem de durgunluğunu ustalıkla yansıtır. "Mehîb Karnak'lar" ve "Teb harâbesi" gibi tarihî yapıların panoramik görüntüsünü çizerken, okuyucunun zihninde âdeta bir fotoğraf karesi oluşturur.

Harabelerin tasvirinde ise Akif, aşamalı bir anlatım tekniği kullanır. "Göründü işte sütunlar" dizesiyle başlayan tasvir, giderek detaylanır ve genişler. Sağda "nâ-mütenâhî yıkıntı dalgaları", önde "gövdesi kırk elli parça heykeller", ileride "burnu kopuk başlar, arkasız beller" gibi betimlemelerle yıkıntıların her bir parçası âdeta bir film şeridi gibi gözümüzün önünde canlanır.

Firavun'un mumyasının tasvirinde ise şair, en ince detaylara kadar iner. "Benekli kırmızı benzi", "soyulmadık eti", "yanık kütüklere dönmüş uzuvları" ile başlayan tasvir, yüz hatlarının betimlenmesiyle devam eder. "Birin siyâh uçurum" olan gözler, dudaklardaki "dügümlü acı hüsrân" ve "ızdırâb-ı mehîbin zebûnu" olan alın, bir zamanlar dünyanın en kudretli hükümdarlarından birinin hazin sonunu gözler önüne serer.

Akif'in betimleyici üslubu, sadece görsel öğeleri değil, tüm duyulara hitap eden zengin bir anlatım içerir. "Kıpkızıl kaya", "zifir mi zifir" gibi görsel; "hây u hây-i medîd" gibi işitsel; "sıcak müz'ic" gibi dokunsal betimlemeler ve "batar, çıkar, gideriz" gibi hareket unsurları, şiirin atmosferini güçlendirir. Bu çok katmanlı betimleyici üslup, okuyucuya sadece fiziksel bir manzarayı değil, aynı zamanda tarihî bir atmosferi ve derin bir felsefi sorgulamayı da sunar.

Realist üslup ise, gerçekliği olduğu gibi, hiçbir süsleme ve abartıya yer vermeden, objektif bir şekilde aktaran anlatım biçimidir. Bu üslupta yazar/şair, gördüklerini tüm çıplaklığıyla, en ince ayrıntısına kadar tasvir eder (Kefeli, 2007: 45, 47). Şair, Firavun'un mumyasını tasvir ederken son derece gerçekçi ve detaylı bir betimleme yapmaktadır. "Soyulmadık eti kalmış" ifadesiyle mumyanın fiziksel durumunu tüm çıplaklığıyla ortaya

koyar. Benzer şekilde "Yanık kütüklere dönmüş, karın, kasık, el, ayak" dizesinde vücudun farklı bölümlerinin durumunu, hiçbir süslemeye başvurmadan, olduğu gibi betimler. "Delik deşik kayalıklar" ve "Didiklenir, elenir, kül, kemik, bütün kümeler" dizeleri de çevreyi ve nesneleri tüm gerçekliğiyle, en ufak ayrıntısına kadar tasvir etmektedir. Şair burada gördüklerini hiçbir romantik ögeye yer vermeden, objektif bir bakış açısıyla aktarmaktadır. Bu dizelerde kullanılan "soyulmak", "yanık kütük", "delik deşik", "didiklenmek" gibi ifadeler, realist üslubun en belirgin özelliği olan çıplak gerçekliği yansıtma amacına hizmet etmektedir. Şair, gördüklerini tüm çarpıcılığıyla, hiçbir şeyi gizlemeden veya güzelleştirmeden aktarmayı tercih etmiştir.

Şiirde kullanılan bu dil ve üslup özellikleri, Mehmet Akif'in hem klasik Osmanlı şiir geleneğine olan hâkimiyetini hem de modern bir eleştirel söylem geliştirme becerisini göstermektedir. Şair, eski ile yeniyi, geleneksel form ile modern içeriği ustaca harmanlamıştır. Akif'in bu iki üslubu birleştirmesi, şiirin hem estetik değerini hem de gerçeklik duygusunu güçlendirir. Betimleyici üslup okuyucunun hayal gücünü harekete geçirirken, gerçekçi üslup anlatılanların inandırıcılığını artırır. Bu sayede şair, tarihî bir gezinin ötesine geçerek, evrensel bir mesaja ulaşmayı başarır.

3.2. Eleştirel ve İronik Üslup

Eleştirel üslup, yazarın ele aldığı konuyu, durumu veya kişiyi sorgulayan, yargılayan ve eleştiren bir anlatım biçimidir. Bu üslupta yazar, genellikle retorik sorular ve alaycı ifadeler kullanarak düşüncelerini aktarır (Okay, 1998, 447). Mehmet Akif'in şiirdeki eleştirel ve sorgulayıcı üslubunu incelediğimizde, Firavun'un kibrini ve dünyevi hırslarını eleştirdiğini görürüz. "Nedir bu kokmuşa dünyâda olmadık tekrîm?" dizesinde, şair "kokmuş" kelimesiyle Firavun'un cesedini aşağılayarak, ona gösterilen aşırı saygıyı (tekrîm) sorgular. Bu sorgulama, dünyevi ihtirasların boşluğunu vurgular niteliktedir. "Ne yüzle söyleyebilsin: Şerik-i hüsrân!" dizesinde, Firavun'un artık kendi hüsrânının (yıkımının) ortağı olduğunu acı bir alayla dile getirir. Şair burada, bir zamanlar tanrılık iddiasında bulunan Firavun'un şimdiki âciz durumunu eleştirel bir bakışla sergiler. "Merâmın ölmeyebilmekse, ölmek mümkün: / Saçıp savurduğun enfâs-ı ömrünün, lâkin, / Dedin de birkaçı olsun Hudâ yolunda fedâ?" dizelerinde ise şair, Firavun'un ölümsüzlük arzusunu eleştirirken daha derin bir sorgulamaya girer. Burada Firavun'un ömrünü boşa harcaması, Allah yolunda hiçbir şey yapmamış olması sert bir şekilde eleştirilir. "Saçıp savurmak" deyimini, Firavun'un hayatını israf ettiğini vurgularken, "Hudâ yolunda fedâ" ifadesi onun bencilliğini ve kibrini ortaya koyar. Akif'in bu dizelerdeki eleştirel ve sorgulayıcı üslubu, sadece Firavun'u eleştirmekle kalmaz, aynı zamanda insanoğlunun dünyevi hırslarını ve kibrini de sorgular niteliktedir.

İronik üslup ise bu eleştirileri, çelişkiler ve ince alaylar üzerinden güçlendirir. İronik üslup, söylenen sözün gerçek anlamının tam tersini kastederek, ince bir alay ve eleştiri içeren anlatım biçimidir (Kılıç, 2008, 148). Mehmet Akif'in şiirinde bu üslup, özellikle Firavun'un kendini ilahlaştırması ile sonundaki aciz durumu arasındaki çelişkiyi vurgulamak için kullanılmıştır. Şair, "Bu Fir'avun ki..." diye başlayan dizelerde Firavun'un geçmişteki gücünü ve ihtişamını sıralarken, her birini şimdiki âciz durumuyla

karşılaştırarak keskin bir ironi yaratır. Şiirde ironik üslubun en çarpıcı örneklerinden biri, Firavun'un ilahlaşma iddiası ile ilgilidir. *"Bu Fir'avun ki, beşer, korkudan, büküp belini/Huşû' içinde tavâf eylemişti heykelini"* dizelerinde, bir zamanlar tanrı gibi tapınılan hükümdarın şimdi bir mumya olarak sergilenmesi, güçlü bir ironi oluşturur. Ölümsüzlük arayışının ironisi de şiirde önemli bir yer tutar. *"Merâmın ölmeyebilmekse, ölmek mümkün"* dizesiyle başlayan bölümde, Firavun'un fiziksel ölümsüzlük arayışı ile manevi ölümsüzlüğü kaçırmaması ironik bir şekilde ele alınır.

Akif'in ironik üslubu, "mumya", "leş", "çıplak", "sefil" gibi kelimelerle Firavun'un düştüğü durumu betimlerken, onun kendini ilahlaştırmasıyla oluşan çelişkiyi ortaya koyar. Ayrıca Akif ironiyi, dünyevi ihtirasların ve kibrin anlamsızlığını vurgulayan bir eleştiri aracı olarak da kullanmıştır.

3.3. Dramatik Üslup

Dramatik üslup, yazarın duygu ve düşüncelerini okuyucuya daha etkili bir şekilde aktarmak için çatışma, gerilim ve karşıtlıkları kullanarak oluşturduğu anlatım biçimidir (Çalışkan, 2015, 70). İncelenilen manzumede bu üslup, özellikle geçmiş ile bugün arasındaki çarpıcı karşıtlıklar üzerinden kendini gösterir. *"Bu çehre miydi ki titrerdi karşısında zemîn? Bunun mu handesi âfâka tarh ederdi enîn?"* dizelerinde olduğu gibi, Firavun'un geçmişteki heybeti ile şimdiki acınası hâli arasındaki dramatik zıtlık, şiirin ana eksenini oluşturur. İktidar ve ölüm arasındaki çatışma da şiirde dramatik üslubun önemli bir boyutudur. *"Ne intikâm-ı İlâhî, ne sermedî hüsrân/Gelen, geçenlere ibret, yatar sefil, üryan!"* dizeleri, bir zamanların kudretli hükümdarının şimdiki zavallı hâlini çarpıcı bir şekilde gözler önüne serer. Akif, *"Değer mi dağları trnakla, dişle oydurarak/İçinde bir leş için muhteşem saray kurmak?"* gibi sorgulamalarla, Firavun'un kibrini ve çabalarının boşluğunu dramatik bir üslupla eleştirir.

Şiirdeki dramatik üslubun en etkileyici örneklerinden biri de vicdan sorgulamasının yapıldığı bölümdür. *"Ölüm saçarken o şimşekli gözler âfâka/Eğildi baktı mı toprakta can veren halka?"* dizeleriyle başlayan sorgulama, Firavun'un zalimliğini ve duyarsızlığını art arda gelen sorularla dramatik bir şekilde ortaya koyar. *"Şu duygusuz yüreğin susturup leâmetini/Yanık yüreklere sundun mu yâd-ı rahmetini?"* soruları, bu sorgulamanın duygusal yoğunluğunu artırır. Akif'in dramatik üslubu, özellikle zıtlıkları ustaca kullanmasıyla dikkat çeker. "Muhteşem saray" ile "leş", "şimşekli gözler" ile "can veren halk", "ilâh-ı üryânı" (çıplak ilah) gibi karşıtlıklar, şiirin dramatik etkisini güçlendirir. Şair ayrıca, *"Ne yüzle söyleyebilsin", "Hayır, hayâ denilen renk o çehreden ne uzak!"* gibi ünlem cümleleriyle de duygusal yoğunluğu en üst seviyeye çıkarır. Bu dramatik üslup, şiirin temel mesajı olan kibir ve iktidarın geçiciliği temasını okuyucuya güçlü bir şekilde hissettirir.

3.4. Hitabet Üslubu

Hitabet üslubu, konuşma sanatının özelliklerini taşıyan, dinleyici veya okuyucuya doğrudan seslenen, onları etkilemeyi ve harekete geçirmeyi amaçlayan güçlü ve etkileyici anlatım biçimidir (Kaya, 1998, 156). Mehmet Akif'in şiirdeki hitabet üslubunu

incelediğimizde, okuyucuyu âdeta bir vaiz edasıyla düşündürmeye ve ibret almaya davet ettiğini görürüz. "*Gelen, geçenlere ibret, yatar sefil, üryan!*" dizesinde, şair tüm insanlığa seslenerek Firavun'un düşmüş hâlimden ders çıkarılmasını ister. Buradaki hitabet, bir uyarı ve öğüt niteliğindedir. "*Aman bakın, ne perişan şu toprağın hâli*" dizesinde, okuyucuyu doğrudan gözlem yapmaya davet eden bir seslenme vardır. "Aman" ünlemi ve "bakın" emri, hitabet üslubunun karakteristik özelliklerini yansıtır. "*Gelin de sahneyi bir seyredin, gelin şimdi*" dizesinde, şair okuyucuyu âdeta elinden tutup götürmek istercesine davet eder. "Gelin" sözcüğünün tekrarı ve "seyredin" emri, hitabetin etkileyici gücünü artırır. "*Bileydim, ey koca Mısır'ın ilâh-ı üryânı!*" dizesinde ise doğrudan Firavun'a seslenerek dramatik bir hitabet örneği sergiler. "Ey" ünlemi ve "ilâh-ı üryânı" tamlaması, hitabetin alaycı ve eleştirel tonunu güçlendirir. Akif'in bu dizelerdeki hitabet üslubu, şiirin mesajını daha etkili kılmakta ve okuyucuyu düşündürmeye, ibret almaya yönlendirmektedir.

3.5. Didaktik Üslup

Didaktik üslup, öğretici ve eğitici bir anlatım tarzı olup, yazarın okuyucuya bir şey öğretme veya ders verme amacıyla kullandığı üsluptur (Demirel, 2009, 259). Şair, Mısır'ın kadim medeniyetinin izlerini takip ederken, beşeri hırslar, iktidar tutkusu ve faniliğin kaçınılmazlığı gibi temalar üzerinden okuyucuya tefekkür imkânı sunar. Bu yönüyle eser, basit bir seyahat anlatısının ötesine geçerek, felsefi ve ahlaki bir sorgulamanın zeminini oluşturur. Şiirin didaktik karakterini oluşturan unsurların başında, sistematik bir bilgi aktarımı gelir. Karnak tapınakları ve Teb harabeleri gibi arkeolojik mekânlar ile II. Amnofis dönemine ait tarihsel referanslar, okuyucuya zengin bir bilgi birikimi sunarken, şairin düşünsel argümantasyonuna da sağlam bir temel hazırlar. "*Henüz harîm-i zilâlinde bir cihan saklar/O, belki yetmiş asırlık, mehîb "Karnak"lar*" dizeleri, bu bilgilendirici niteliğin şiirsel ifadesidir.

Eserin etik-didaktik boyutunu oluşturan temel unsur, dünyevi hırsların ve iktidar tutkusunun geçiciliği üzerine inşa edilmiş ahlaki derslerdir. Firavun'un trajik akıbeti, beşeri kibrin kaçınılmaz sonunu gösteren paradigmatik bir örnek olarak sunulur. "*Ne intikâm-i İlâhî, ne sermedi hüsrân!/Gelen, geçenlere ibret, yatar sefil, üryan!*" dizeleri, bu ahlaki perspektifin çarpıcı bir tezahürüdür.

Şiirin metodolojik yapısında öne çıkan bir diğer unsur, retorik soruların stratejik kullanımınıdır. "*Nedir bu acz-i beşer karşısında hırs-ı beşer?*" gibi varoluşsal sorgular, okuyucuyu sorgulama sürecine davet eder. Bu sorgulamalar, şiirin didaktik amacına hizmet eden felsefi bir derinlik kazandırır. Ayrıca, "*Aman bakın, ne perişan şu toprağın hâli*" gibi doğrudan hitap içeren dizeler, okuyucuyla kurulan iletişimi güçlendirir. Ayrıca şairin kullandığı örnekleme ve açıklama yöntemi, didaktik üslubun etkisini artıran önemli unsurdur.

4. Şiirin Teması

Mehmet Akif'in "*Firavun ile Yüz Yüze*" şiiri, tarihî imgeler ve mekânsal sembolizm yoluyla çok katmanlı bir anlatı sunar. Eserde Nil Nehri'nden piramitlere uzanan canlı mekân betimlemeleri, içsel monolog formunda yöneltilen sorular ve tarihî yapıların ile

Firavun'un alegorik temsilleri öne çıkar. Nil kıyılarında başlatılan yolculuk, okuyucuyu adeta tarihî bir zaman tüneline davet ederken, manzaranın ustaca tasviri, deneyimi somutlaştırır. Piramitlere ve Firavun'un mezarına ilerleyen süreç, derinleşen tarihî ve felsefi sorgulamalara zemin hazırlar; her aşamada yeni bir anlam katmanı ortaya konur. Firavun'un mumyasıyla yüzleşme anı, eserin doruk noktasını teşkil ederek insanlık tarihine dair evrensel bir ders sunar.

Ana tema, dünyevi iktidarın fani niteliği ile kibir ve aşırı güç arzusunun yıkıcı sonuçlarını irdelemektedir. Bir zamanlar mutlak güç sembolü olarak tanrılaştırılan Firavun'un günümüzdeki âciz varlığı, bu tezatin çarpıcı bir göstergesidir. “*Ne intikâm-ı İlâhî, ne sermedî hüsrân*” dizeleriyle dünyevi otoritenin geçiciliği vurgulanırken, geçmişin ihtişamı ile günümüz arasındaki uçurum da eleştirel bir bakış açısıyla sunulur.

Eserde bir diğer önemli tartışma alanı ise iktidar tutkusu ve kibirperestliğin yıkıcı etkileridir. Firavun'un kendini ilahi niteliklerle donatma gayreti ve bunun trajik sonucu, şiirin temel dinamiklerinden birini oluşturur. “*Bu Firavun ki, cehennemdi yerde kâbusu*” dizesinde kibirin insan üzerinde yaratacağı kör edici etki ve kaçınılmaz cezalandırma mekanizması dile getirilirken, “*Adâletin ne şehâmetli bir tecellîsi*” ifadesiyle ilahi adaletin vurgulanması sağlanır.

Şair, Mısır medeniyetinin kadim yapıları üzerinden medeniyetlerin yükseliş-çöküş döngüsünü de analiz eder. Karnak tapınakları, Teb harabeleri gibi tarihî kalıntılar, geçmişin ihtişamı ile bugünün durumları arasındaki belirgin tezatı ortaya koyar. Bu durum, “*Henüz harîm-i zilâlinde bir cihan saklar/O, belki yetmiş asırlık, mehîb Karnak'lar*” dizesiyle sembolik bir biçimde yansıtılır.

Ayrıca, Firavun figürü üzerinden insanlık meselelerine dair evrensel sorgulamalara da yer verilir. “*Değer mi dağları tırnakla, dişle oydurarak/İçinde bir leş için muhteşem saray kurmak?*” ifadesi, iktidarın adil kullanımı, bireye karşı sorumluluk ve kalıcılığın manevi değerlere dayalı olması gerekliliğini ortaya koyar. Şiirin evrensel mesajları arasında dünyevi iktidarın fani oluşu, zulmün karşılıksız kalmayacağı, insanın ancak erdem ve adaletle kalıcılık kazanabileceği ve maddi hırsların anlamsızlığı yer alır.

Akif, tarihî bir gezinti perspektifiyle kaleme aldığı bu metinde, edebî anlatımın ötesinde felsefi ve ahlaki değerlendirmelere de imza atar. Güç, iktidar ve insanlık değerleri üzerine derin düşünceleri tetikleyen eser, eleştirel bakış açısıyla geçmiş ve günümüz arasında köprü kurar. Firavun'un mumya tasvirinde “*Soyulmadık eti kalmış*” ifadesi, hem fiziksel çürümenin hem de ahlaki çöküşün sembolü olarak öne çıkar. Yüzdeki değişimin “*sicill-i azâb*” benzetmesiyle aktarılması, zalim davranışların kaçınılmaz sonunu gözler önüne serer.

Şiirin son bölümlerinde, zulmün insan yaşamı üzerindeki yıkıcı etkileri somut imgelerle dile getirilir. “*O etlerin ki alev püsküren sıcaklarda/Tüter dururdu, inen kırbacınla kalkar da!*” dizesi, baskıcı yönetimlerin halk üzerindeki yıkımını çarpıcı biçimde betimler. Eserin kapanışında yer alan “*Evet, bütün beşerin hakkıdır bekâ emeli;/Fakat bu hakkı ne taştan,*

ne leşten istemeli!" dizeleri, ölümsüzlük arzusunun doğal oluşuna rağmen zulme dayalı yöntemlerin kabul edilemez olduğunu özetler.

Sonuç olarak, 1923 yılında kaleme alınan bu eser, yalnızca tarihi bir figürü eleştirmekle sınırlı kalmayıp, her dönemde gözlemlenebilecek benzer eğilimlere karşı evrensel bir uyarı işlevi taşır. "Firavun ile Yüz Yüze", despotizme ve zulme karşı güçlü bir meydan okuma olarak, güç, iktidar ve ölümsüzlük arzusunun yol açtığı yıkımı sorgulayan zamansız bir manifestodur.

Sonuç

Mehmet Akif Ersoy'un "Firavun ile Yüz Yüze" şiiri, ilk bakışta Nil kıyılarında başlayan bir seyahatin anlatımı olarak değerlendirilebilir; ancak derinlemesine incelendiğinde, insanlık tarihinin temel meselelerine dair evrensel sorgulamalara ev sahipliği yapan alegorik bir metin olarak ortaya çıkar. Şair, Mısır topraklarındaki kadim medeniyet kalıntılarını gözlemlerken bu gözlemleri evrensel bir perspektife taşıyarak, dünyevi iktidarın fani oluşu, kibirli yönetim biçimleri ve adaletin kaçınılmazlığı gibi temaları estetik ve felsefi bir dille ele alır.

Eser, mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınmış olup, bu yapısal tercih, şairin düşüncelerini geniş bir yelpazede ifade etmesine olanak tanımıştır. Dil kullanımında halk söyleminin sade ifadesiyle Osmanlı Türkçesinin zengin terminolojisinin harmanlanması, hem tasvirlerde hem de felsefi derinlikte güçlü bir anlatım zemini oluşturur. Bu unsurlar, eserin hem edebi hem de ideolojik gücünü pekiştirirken, çağdaş eleştiri yaklaşımları açısından da çok boyutlu bir metin sunmasına zemin hazırlamaktadır.

Şiirde öne çıkan üç temel tema; iktidarın geçiciliği, otoriter yönetim biçimlerinin yıkıcı sonuçları ve adaletin er ya da geç tecelli edeceği gerçeğidir. Firavun'un mezar odasına giriş sahnesi, sembolik bir eleştiri unsuru olarak ele alınabilir; burada bir zamanlar kendini ilahlaştıran ve halka zulmeden hükümdarın çürüyen bedeni, otoriter iktidarın yanıltıcı ihtişamı ile nihai son arasındaki uçurumu gözler önüne serer. Bu karşıtlık, estetik unsurlar ve metaforik anlatımla güçlendirilirken, evrensel bir despotizm eleştirisinin de temelini oluşturur.

Mekânsal sembolizm, şiirin anlatım dilinde merkezi bir rol oynar. Nil Nehri, yaşamın ve medeniyetin sürekliliğini temsil ederken; piramitler, insanın ölümsüzlük arzusunu ve kibirini simgeler. Mezar odası ise, maddi hırsların sonuçsuzluğunu ve varoluşun kaçınılmaz sonunu ifade eder. Firavun figürü, tarih boyunca tekrar eden otoriter rejimlerin ve despotizmin alegorik temsili olarak yorumlanabilir. Son dönem akademik çalışmaları, eserin sadece tarihsel bir hesaplama niteliği taşımadığını, aynı zamanda günümüz toplumsal yapıları ve iktidar ilişkilerine yönelik eleştirel bir bakış sunduğunu da ortaya koymaktadır.

Yeni yaklaşımlarda, eserin postmodern okuma çerçevesinde değerlendirildiği, mekânsal ve zamansal sembolizmin modern toplumsal eleştirilerle uyumlu bir biçimde yeniden yorumlanabildiği vurgulanmaktadır. Şairin gözlemleri, yalnızca geçmişin mirası olarak

değil, geleceğe yönelik uyarı niteliğinde evrensel dersler barındırır; bu durum, metnin zamansızlığını ve çok katmanlı yapısını güçlendirmektedir. Böylece “*Firavun ile Yüz Yüze*”, zulmün ve despotizmin her türlüsüne karşı duran, insani değerleri yücelten ve modern Türk şiirinin klasikleri arasında yerini alan bir manifesto olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Mehmet Akif Ersoy’un eseri, tarihsel bir yolculuğun ötesinde, iktidar, adalet ve insanlık meselelerine dair eleştirel bir söylem sunar. Hem edebi form hem de içerik açısından döneminin ötesine geçerek, çağdaş sosyolojik ve felsefi tartışmalara ışık tutan, çok disiplinli yaklaşımlarla yeniden yorumlanmaya açık bir metin olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça | References

- Aktaş, Ş. - Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Ş. (1988). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Atay, R. (2022). "Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)", *XIX. Yüzyıldan Günümüze İslam Düşünürleri*, (Ed. Kemal Sözen, Sabri Yılmaz, Ali Kürşat Turgut), İstanbul: Divan Kitap.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâğât)*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Coşkun, M. (2006). "Klasik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare, Alegori," *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 38, Ankara 2006, s. 51-68.
- Coşkun, M. (2007). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çağlar, Y. (2022). "Mehmet Akif'in Dil Anlayışı, "Fir'avn ile Yüz Yüze" Şiirinin Dil ve Üslup Açısından İncelenmesi", *Mehmet Akif Ersoy (Hayatı-Düşünceleri-Eserleri)*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Çalışkan, A. (2015). Üslup ve Üslûpbilim Üzerine-4: Üslup ve Üslûpbilim sınıflandırmaları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 38, s. 55-75.
- Çoban, A. (2004). *Edebiyatta Üslup Üzerine*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demirel, Ş. (2009). XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî-Hikemî Tarz-Mahallileşme, *Turkish Studies*, Volume 4/2 Winter, 246-273.
- Durmuş, İ. (2012). "Tezat", *TDVİA*, C. 41, s.58-60, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ersoy, M. A. (1987). *Safahat*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gökçek, F. (2014). "Mehmet Akif, Gölgele ve Tasavvuf", *Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni 6 (Mehmet Akif ve Gölgele)*, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Kantemir, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Karakoç, S. (2011). *Mehmet Akif*, İstanbul: Diriliş Yayınları (11. Baskı)
- Kaya, M. (1998). "Hitabet", *TDVİA*, C. 18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kefeli, E. (2007). *Metinlerle Batı Edebiyatı Akımları*, İstanbul: 3f Yayınevi.
- Kılıç, S. (2008). İroni, İstihza ve Alaysama, *Cogito* 57, s. 143-148.
- Kocakaplan, İ. (1992). *Açıklamalı Edebî Sanatlar* İstanbul: MEB Yayınları.
- Muallim Naci (1990). *İstilahât-ı Edebiyye-Edebiyat Terimleri*, Haz. Alemdar Yalçın, Abdülkadir Hayber, Ankara: Akabe Yayınları.

Narlı, M. (2012). Safahat'ın Suretleri, *Türk Dili*, 8 (729), 24-29.

Nas, Ş. K. (2014), "Safahat'ın "Gölgeler"inin Işığında", *Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni 6 (Mehmet Akif ve Gölgeler)*, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Okay, M. O. (1998). "Hiciv", *TDVİA*, C. 17, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özünü, Ü. (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*, İstanbul: Multilingual.

Saraç, M.A.Y. (2001). *Klasik Edebiyat Bilgisi-Belâgat*, 2.bs., İstanbul: Bilimevi Yayınları.

Saraç, M.A.Y. (2010). *Klasik Edebiyat Bilgisi-Belâgat*, İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.

Yıldız, A. (2022). Mehmet Akif Ersoy'un Mısır'da Kaleme Aldığı Fir'avn ile Yüz Yüze Şiiri Hakkında Dinler Tarihi Açısından Bir Değerlendirme, *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 16, s. 179-197.